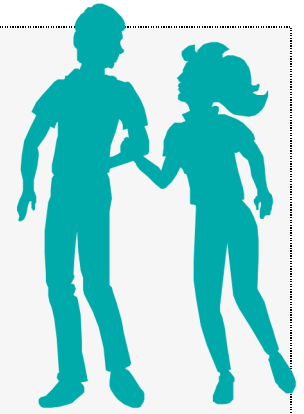

1. Τα όρια της γλώσσας (σελίδες 19-26 του βιβλίου)

Τόσο στον καθημερινό λόγο όσο και στα κείμενα που συναντάμε αναφερόμαστε συχνά στον όρο «γλώσσα» και υποθέτουμε τη σημασία του σε διάφορες περιστάσεις και εκδηλώσεις. Δε θέτουμε όμως πάντα το ερώτημα «τί είναι γλώσσα;» ή δεν απαντάμε με συνεπή και σαφή τρόπο.

Τι είναι γλώσσα;

Από τις διάφορες σημασίες της λέξης «γλώσσα» εδώ μας ενδιαφέρει εκείνη που τη σχετίζει άμεσα με τον λόγο. Οι απόπειρες να οριστεί η γλώσσα είναι πολλές και η κάθε μια έχει να μας προσφέρει μια διαφορετική όψη της.

Γλωσσολογικοί ορισμοί:

«Γλώσσα είναι ένα όργανο επικοινωνίας, σύμφωνα με το οποίο η ανθρώπινη εμπειρία αναλύεται με διαφορετικό τρόπο σε κάθε κοινότητα, σε μονάδες προικισμένες με ένα σημασιολογικό περιεχόμενο και με μια φωνητική έκφραση, τα μονήματα· αυτή η φωνητική έκφραση αρθρώνεται με τη σειρά της από διακριτικά και διαδοχικά στοιχεία, τα φωνήματα, καθορισμένου αριθμού σε κάθε γλώσσα, των οποίων η φύση και οι αμοιβαίες σχέσεις διαφέρουν επίσης από γλώσσα σε γλώσσα.» Martinet [1980]: 18.

«...μια γλώσσα <είναι> ένα σύστημα ξεχωριστών σημείων που αντιστοιχούν σε ξεχωριστές ιδέες». F. De Saussure [1916].

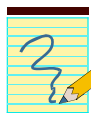
Φιλοσοφικοί ορισμοί:

«...μέσο οποιασδήποτε μορφής για την έκφραση ιδεών». Λεξικό *Larousse du XXe siècle*.
 «...οποιοδήποτε μέσο επικοινωνίας ανάμεσα στα ζωντανά όντα». Jespersen, *Encyclopaedia Britannica*.
 «...Α. Σύστημα έκφρασης της σκέψης σε λέξεις, το οποίο περιλαμβάνει καθορισμένο και σταθεροποιημένο λεξιλόγιο και γραμματική, αποτελώντας κοινωνικό θεσμό με διάρκεια, ο οποίος επιβάλλεται στους κατοίκους μιας χώρας και παραμένει σχεδόν εξολοκλήρου ανεξάρτητος από την ατομική τους βούληση.» A. Lalande [1926] 1: 554.

Προτεινόμενος ορισμός:

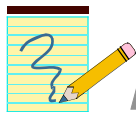
Γλώσσα ονομάζεται κάθε σύστημα (ή κώδικας) συμβόλων (ή σημείων) με τα οποία ένας ζωντανός οργανισμός εκφράζει τις διαθέσεις, τα αισθήματα ή τις σκέψεις του.

Σημείο ονομάζεται κάθε ήχος ή τεχνητό αποτύπωμα στο οποίο έχει αποδοθεί ιδιαίτερο νόημα.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΘΕΩΡΙΑΣ

- ❶ Σύμφωνα με τον ορισμό που προτείνεται, γλώσσα διαθέτει μόνον ο άνθρωπος ή και άλλοι ζωντανοί οργανισμοί; Δικαιολογήστε την απάντησή σας και τεκμηριώστε την με παραδείγματα.
- ❷ Αναφέρετε διάφορα είδη γλωσσών.
- ❸ Τι σχέση έχουν η Γραμματική και το Συντακτικό με τη γλώσσα;
- ❹ Επιλέξτε έναν από τους ορισμούς της γλώσσας που παρατίθενται παραπάνω και αναπτύξτε τον σε μία δική σας παράγραφο.
- ❺ Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η γλώσσα περιέχεται σε ένα καλό λεξικό;
- ❻ Τι σημαίνει η φράση «η γλώσσα κόκκαλα δεν έχει και κόκκαλα τσακίζει»;
- ❼ Ποια είναι η απόσταση που χωρίζει τη γλώσσα από τη γραφή;

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΕΝΑΛΛΑΓΗΣ ΕΣΤΙΑΣΗΣ

- ❶ [ΠΛΑΓΙΟΣ ΛΟΓΟΣ] Σχεδιάζετε με τους φίλους σας να ταξιδέψετε ως τουρίστες σε διάφορες χώρες της Ευρώπης το ερχόμενο καλοκαίρι. Να μεταφέρετε σ' αυτούς τους φίλους σας (σε πλάγιο λόγο) τις συστάσεις που σας έδωσε:
- α) ένας καθηγητής σας που αντιμετωπίζει θετικά τα σχέδιά σας και
β) η γιαγιά σας που είναι επιφυλακτική ως προς το εγχείρημα αυτό.
- ❷ Αναλάβετε να γράψετε στην εφημερίδα του σχολείου ένα σύντομο άρθρο για τη σχέση των εφήβων με την τηλεόραση. Τι θα γράφατε αν την αντιμετωπίζατε:
- α) ως πηγή πληροφόρησης και ψυχαγωγίας και
β) ως απώλεια χρόνου στο φορτωμένο καθημερινό πρόγραμμά σας;
- ❸ Ένας συμμαθητής σας αποφάσισε να συμμετάσχει στην ομάδα παραδοσιακών χορών του δήμου σας. Τι θα γράφατε σε κάθε περίπτωση στο ημερολόγιό σας αν:
- α) αντιμετωπίζατε τους παραδοσιακούς χορούς ως αναγκαία σύνδεση με τις ρίζες μας και
β) αν τους θεωρούσατε ξεπερασμένους για την εποχή μας;
- (συντάξτε από μία παράγραφο για κάθε περίπτωση)
- ❹ [ΟΠΤΙΚΗ] Δύο δημοσιογράφοι αναφέρονται σε γεγονότα της επικαιρότητας από διαφορετική οπτική γωνία. Να εξηγήσετε σύντομα αυτές τις διαφορές.
- A. α) Με το κέντρο απεξάρτησης ναρκωμανών που εγκαινιάστηκε χθες αυξάνονται οι κίνδυνοι διακίνησης ναρκωτικών στην περιοχή.
β) Το κέντρο που θα περιθάλπει άτομα εξαρτημένα από τοξικές ουσίες αποτελεί μία προσφορά στους νέους που χρειάζονται τη φροντίδα μας.
- B. α) Οι εργαζόμενοι στον ιδιωτικό τομέα διαδήλωσαν χθες το αίτημά τους για αύξηση των αποδοχών τους.
β) Χάος προκάλεσαν στο κέντρο της πόλης ταραξίες με συνθήματα για αύξηση μισθών.
- Γ. α) Για να αποτρέψει πιθανά επεισόδια, η Αστυνομία επενέβη σε εκδηλώσεις χούλιγκαν και επέβαλε την τάξη.
β) Αδικαιολόγητες συλλήψεις οπαδών που πανηγύριζαν ειρηνικά μετά τη νίκη της ομάδας τους.
- Δ. α) Εκκαθάριση της πλατείας από τα περιθωριακά στοιχεία επιχείρησε χθες ο δήμαρχος.
β) Διωγμό εξαπέλυσε χθες ο δήμαρχος κατά των άστεγων και των αλλοδαπών της πλατείας.
- ❺ Οι ακόλουθες λέξεις διαφοροποιούνται σημασιολογικά ανάλογα με την περίπτωση και με το πρόσωπο που τις χρησιμοποιεί. Να γράψετε τι σημαίνουν οι λέξεις σε κάθε περίπτωση που δίνεται.
- τράπεζα α) για έναν οικονομολόγο,
β) για έναν ιερωμένο.
- μυστήριο α) στο μάθημα των Θρησκευτικών,
β) σε ένα αστυνομικό μυθιστόρημα.
- κόσμος α) για έναν φυσικό επιστήμονα,
β) για έναν καταστηματάρχη.
- χορός α) σε μια σχολή μπαλέτου,
β) στο μάθημα της αρχαίας τραγωδίας.
- ορχήστρα α) για έναν αρχαιολόγο σε μια ανασκαφή,
β) για έναν μουσικό.
- σκηνή α) για κάποιον που περιηγείται τους χώρους ενός θεάτρου,

- β) για έναν θεατρικό συγγραφέα.
- βήμα α) στην αίθουσα του Κοινοβουλίου,.....
- β) στο μάθημα της Γυμναστικής.
- πλαστικός α) στο μάθημα της Ιστορίας της Τέχνης,
- β) σε κατάσταση παιχνιδιών.
- φυτό α) στο μάθημα της Βιολογίας
- β) σε μια συζήτηση μεταξύ μαθητών
- καρφί α) σε ένα εργοτάξιο.....
- β) σε μια συζήτηση μεταξύ μαθητών

6 [ΟΜΩΝΥΜΑ] Για καθεμιά από τις ακόλουθες λέξεις να βρείτε δύο διαφορετικές σημασίες και ορισμένες περιστάσεις όπου αυτές οι σημασίες θα ήταν κατάλληλες να χρησιμοποιηθούν αντίστοιχα.

α) ασφάλεια,

β) τάξη,

γ) έξοδος,

δ) λόγος,

ε) μάρτυρας,

στ) οικονομία,

ζ) δορυφόρος,

η) πλάστης,

θ) ποιητής,

ι) οίκος,

ια) ομολογία,

ιβ) τύραννος

ιγ) λίμα

ιδ) γρύλλος

ιε) κύκλωμα

- 7 [ΟΠΤΙΚΗ] Για κάθε μία από τις ακόλουθες περιπτώσεις να δώσετε μία λέξη ή φράση που εκφράζει την οπτική του αντίστοιχου προσώπου.
- A. Ένας υπάλληλος γραφείου προσφέρει ένα δώρο στον διευθυντή του για την ονομαστική του γιορτή. Πώς σχολιάζει την ενέργεια αυτή:
 α) ο ίδιος ο διευθυντής που χαίρεται,
 β) ένας συνάδελφός του που αντιμετωπίζει τα δώρα προς τους ανωτέρους με καχυποψία,
 γ) η σύζυγος του υπαλλήλου που υπολογίζει τα χρήματά της.
- B. Μια ομάδα μαθητών ζωγραφίζει ένα τοπίο σε έναν εξωτερικό τοίχο του σχολείου που βρίσκεται σε πυκνοκατοικημένη συνοικία της πόλης. Τι λένε όταν βλέπουν τη ζωγραφιά:
 α) μία μητέρα μαθητή που της αρέσει,
 β) ένας περίοικος που διαφωνεί;
- Γ. Ένας έφηβος αποφασίζει να ασχοληθεί επαγγελματικά με την κιθάρα. Πώς χαρακτηρίζει αυτή την απόφαση:
 α) ο πατέρας του που είναι φιλότεχνος και
 β) ένα συγγενικό πρόσωπο που σκέπτεται πρακτικά;
- Δ. Τι σημαίνει η μελέτη ενός μαθήματος (π.χ. της νεοελληνικής λογοτεχνίας) για
 α) έναν μαθητή που αντιπαθεί το μάθημα
 β) έναν μαθητή που θέλει να είναι τυπικός και συνεπής σε όλες τις υποχρεώσεις του και
 γ) έναν τρίτο που το αγαπά ιδιαίτερα;
- E. Πώς θεωρεί το παιχνίδι των παιδιών
 α) ένας παιδοψυχολόγος,
 β) μία μητέρα που ανησυχεί για την επίδοση του δικού της παιδιού στο σχολείο;

- 8 Na μετασχηματίσετε τα κείμενα του ακόλουθου πίνακα ανάλογα με το πρόσωπο που μιλά κάθε φορά.

A	B
α) Ένας ένοικος πολυκατοικίας με ρατσιστικές αντιλήψεις: «Η εγκατάσταση έγχρωμων μεταναστών στην πολυκατοικία μας μπορεί να μας δημιουργήσει προβλήματα και να υποβαθμίσει την αξία των ακινήτων στην περιοχή.»	Ένας ένοικος με αντιρατσιστική νοοτροπία:
β) Ένας δήμαρχος: «Η πλακόστρωση των ελεύθερων χώρων του δήμου μας αποτελεί δείγμα εκσυγχρονισμού και αναβάθμισης της περιοχής.»	Ένας δημότης λάτρης του πράσινου:
γ) Ένας βιομήχανος ειδών διατροφής: «Τα νέα προϊόντα μας περιέχουν όλα εκείνα τα συστατικά που τα καθιστούν νοστιμότερα και τα διατηρούν φρέσκα για περισσότερες μέρες.»	Ένας ενημερωμένος καταναλωτής που θέλει να γνωρίζει τι αγοράζει:
δ) Ένας εκπρόσωπος βιομηχανίας: «Αν καθυστερήσει κι άλλο η ρίψη των αποβλήτων στη θάλασσα, η επιχείρηση θα αντιμετωπίσει προβλήματα και θα αναγκαστεί να διακόψει τη λειτουργία της.»	Ένας εκπρόσωπος οικολογικών οργανώσεων:

9 Με τις ακόλουθες προτάσεις χαρακτηρίζει ένας συνήθως απαισιόδοξος συνομιλητής σας συμβάντα και πρόσωπα με απορριπτική διάθεση. Πώς θα περιγράφατε ή θα χαρακτηρίζατε εσείς τα ίδια συμβάντα και τα ίδια πρόσωπα από τη θετική τους πλευρά;

- A. α) Ο μαθηματικός μας μιλάει αργά και βαρετά.
β)
- B. α) Ο υποψήφιος δήμαρχος ήταν όλο φλυαρία και υποσχέσεις.
β)
- Γ. α) Μας μίλησε για τον υπολογιστή του και μάς έκανε επίδειξη γνώσεων.
β)
- Δ. α) Στην εκδρομή ο φιλόλογος μάς ξεποδάριασε σε μια περιοχή με κάτι αρχαίες κοτρώνες.
β)
- E. α) Ο γιατρός με την ομιλία του για το κάπνισμα μάς τρομοκράτησε.
β)
- ΣΤ. α) Κι άλλο τσιμέντο έπεσε στη γειτονιά.
β)
- Z. α) Η εμφάνιση της ποδοσφαιρικής μας ομάδας ντρόπιασε το σχολείο.
β)
- H. α) Ο βουλευτής της περιφέρειάς μας απαξίωσε να ασχοληθεί μαζί μας, όταν τον επισκεφθήκαμε.
β)
- Θ. α) Ο Νίκος μάς ζάλισε με τα προσωπικά του.
β)
- I. α) Η γειτόνισσα μάς παίρνει τ' αφτιά κάθε απόγευμα με το βιολί της.
β)
- ΙΑ. α) Είναι απίστευτο, σ' αυτήν την πόλη δεν ευδοκιμεί τίποτε πέρα από καφετέριες.
β)
- ΙΒ. α) Το σχολείο είναι ένα κάτεργο και κάθε μέρα σ' αυτό μοιάζει ατέρμονο βασανιστήριο.
β)
- ΙΓ. α) Χθες μας πήγε στο σπίτι του και μας έβαλε ν' ακούσουμε ένα σωρό αηδίες: Μότσαρτ, Μπαχ, Μπετόβεν και τέτοια.
β)
- ΙΔ. α) Δεν υποφέρεται! Βάζει τα κλάματα με το παραμικρό αστείο!
β)
- ΙΕ. α) Παίξαμε ένα καινούργιο ηλεκτρονικό παιχνίδι στου Πέτρου, όλο δράση και περιπέτεια!
β)